
Krzemionki Opatowskie, st. 1, gm. Bodzechów, woj. świętokrzyskie, AZP 83-71/1

Informator Archeologiczny : badania 33, 32-34

1999

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

dr hab. Ryszard Grygiel. Prace były prowadzone przy udziale ekip paleobotaników, geomorfologów i geologów z Krakowa i Poznania.

Stanowisko wielokulturowe. Odślonięto powierzchnię 1912 m². W liczbie kilkudziesięciu obiektów najbardziej interesujące i charakterystyczne są domy trapezowate grupy brzesko-kujawskiej kultury lendzielskiej. Uchwycono prawie w całości 7 domów, z których 4 cechował pełny, dookólny przebieg rowów fundamentowych, jedynie dom nr 3, który uległ silnemu pożarowi, podobnie jak położona w jego wnętrzu jama – piwnica, wypełniały bryły polepy z charakterystycznymi odciskami słupów. Obok domów odkryto liczne zespoły glinianek (12 obiektów). Z głębszych gniazd (nisz) glinianek wydobyto liczne materiały ceramiczne i kości zwierzęce. Z osadnictwem kultury lendzielskiej związana jest ponadto obecność 4 grobów szkieletowych w pozycji skurzonej, wyposażonych m.in. w topór rogowy i paciorki z miedzi, a także studni, o zupełnie unikatowym charakterze, sięgającej ponad 4 metrów głębokości, bez śladów cembrowiny, z dna której wydobyto całkowicie zachowaną amforę zdobioną ornamentyką kłutą.

Ślady osadnictwa kultury lendzielskiej wyraźnie dominowały nad obiektami pozostałych kultur odkrytych na tym stanowisku. Odkryto gliniankę kultury ceramiki wstęgowej rytej, z fazy nutowej, jamy z materiałami kultury amfor kulistych fazy sznurowej i bezsznurowej. Z tą kulturą należy wiązać grób zwierzęcy 2 krów, groby kloszowe silnie zniszczone przez orkę. Liczne są też obiekty związane z kulturą przeworską z okresu wpływów rzymskich: glinianki, dom słupowy, studnia. Zanotowano też obiekty pochodzące z wczesnej fazy okresu wczesnego średniowiecza.

Materiał zabytkowy znajduje się w Muzeum Archeologicznym i Etnograficznym w Łodzi.

Kraków-Kurdwanów, st. 8, woj. małopolskie, AZP 103-56/50 – patrz: młodszy okres przedrzymski – okres wpływów rzymskich

Kraków-Kurdwanów, st. 9, gm. Kraków-Podgórze, woj. małopolskie, AZP 103-56/51 – patrz: młodszy okres przedrzymski – okres wpływów rzymskich

KRZEMIONKI OPATOWSKIE, st. 1, gm. Bodzechów, woj. świętokrzyskie, AZP 83-71/1

- kopalnia krzemienia kultury amfor kulistych (neolit)
- kopalnia krzemienia kultury pucharów lejkowatych (neolit)

Konserwatorcko-ratownicze badania, przeprowadzone w terminie od 15 do 30 sierpnia i od 1 do 11 listopada przez Wojciecha Borkowskiego (autor sprawozdania, Państwowe Muzeum Archeologiczne w Warszawie). Finansowane przez Państwowe Muzeum Archeologiczne w Warszawie i Muzeum Historyczno-Archeologiczne w Ostrowcu Świętokrzyskim. Dwudziesty pierwszy sezon badań. Przebadano powierzchnię 50 m².

Badania w sezonie 1999 podyktowane były jedynie względami konserwatorsko-ekspozycyjnymi. Istniała konieczność przeprowadzenia eksploracji górnej partii studniska kopalni 7/610 w celu uzyskania danych do rekonstrukcji obudowy studniska.

Było bardzo prawdopodobne, że studnisko było obudowane w górnej swej partii, tam gdzie przechodzi przez luźne warstwy górotworu: humus, piasek, glinę i rumosz zwietrzelinowy skały wapiennej. Dopiero od głębokości około 2-2,5 m, czyli od skały silnie spękanej, można się liczyć z pozostawieniem studniska bez obudowy (analogię stanowi kopalnia 4/606). Głębokość studniska (około 8,5 m) wymuszała także zastosowanie jakiejś formy drabiny (mniej prawdopodobne było stosowanie lin do transportu pionowego górników). Elementy te musiały być związane z obudową studniska na stałe lub znaleźć swoje miejsce w przestrzeni obudowanej. Zadaniem badawczym była zatem próba znalezienia śladów pozwalających na przeprowadzenie rekonstrukcji.

W zimie 1997 roku nastąpiło silne tąpnięcie w obrębie studniska, w efekcie którego warstwy odpowierzchniowe uległy zapadnięciu w głąb studniska. Katastrofa była następstwem wcześniejszego obsunięcia się warstw wypełniska w obrębie podszybia w roku 1987. Ponieważ po obsunięciu się centralnej partii wypełniska o około 0,8 m w głąb następowała dalsza propagacja obrywów spowodowana zwiększoną penetracją wody w głąb wypełniska, decyzja o zadaszeniu kopalni wodą opadową i roztopową poprzez rozluźnione i nieciągle warstwy wypełniska.

Zniszczenie układu naturalnego spowodowało uproszczenie procedury badawczej i odejście od eksploracji warstwami naturalnymi wypełniska (co jest i tak niezwykle trudne w przypadku wąskiej przestrzeni wewnątrz studniska). Zachowano jednak zasadę eksploracji warstw naturalnych w obrębie cięcia mechanicznego około 15 cm grubości.

Poziomy zerowy (odczyszczenie lejkowatej powierzchni wypełniska oraz otoczenia bez niwelacji warstwy) i pierwszy ujawniły strefę tąpnięcia i wyznaczyły obrys studniska. Dalsze poziomy dostarczyły kolejnych danych pozwalających na przeprowadzenie rekonstrukcji sposobu obudowy szybu. Szczęśliwie tąpnięcie dotyczyło partii centralnej i północno-zachodniej wypełniska. Jego zewnętrzne partie ujawniły stosunkowo dobrze zachowany obrys na poszczególnych poziomach. Poziomy 6-8 dostarczyły obrazu wypełniska w najbardziej czytelnej formie. Były eksplorowane naturalnymi warstwami, co umożliwiło nie tylko rekonstrukcję kształtu studniska, ale także lokalizację i rekonstrukcję elementów konstrukcyjnych obudowy.

Zarys studniska szybu ewidentnie przyjmował formę pięciokąta nieforemnego z jednym wierzchołkiem wysuniętym zdecydowanie bardziej na zewnątrz. Był to wierzchołek południowo-wschodni. Całość przypominała złożenie w płaszczyźnie kwadratu oraz trójkąta dostawionego do jednego z boków. W narożnikach obrysu studniska widoczne były ślady po pionowych słupach o średnicy około 25-30 cm.

W momencie przerwania eksploracji i doczyszczania profili do dokumentacji, w części południowej wypełniska na wysokości poziomów 6-7, ujawniono pakiet gruzowy z dużą ilością węgla drzewnych oraz spalonymi narzędziami rogowymi. Zidentyfikowano 7 narzędzi: pobijak z trzonu poroża jelenia oraz 6 identycznych dźwigni rogowych z poroża jelenia (typ 1A wg A. Boguszewskiego).

Pakiet spoczywał w takim rejonie, że sugerował intencjonalne zdeponowanie poza obudową studniska. Brak przepalonych wapieni wskazuje, że spalania dokonano poza obrębem studniska, a narzędzia z resztkami węgla wrzucono za obudowę. Nasuwa się analogia do pozostawiania w momencie zakończenia pracy w podziemiach zestawu narzędzi górniczych, co zostało zaobserwowane zarówno w kopalni 4/606, jak i w wyrobiskach jednostki 7/610.

Na podstawie ujawnionych śladów po obudowie, a przede wszystkim zarysu studniska pokusić się można o rekonstrukcję sposobu powiązania elementów zabezpieczających ściany przed osypaniem oraz transportu pionowego ludzi i urobku. Obudowa oparta była na pionowych słupach wspartych zapewne na skale (dalsze badania może ujawnią, czy na skale litej, czy na wyżej położonych partiach skały zwietrzalej). Rolę rozpierającą pełniły wieńce belek poziomych. Nic nie możemy powiedzieć o ich średnicy ani odległościach pomiędzy wieńcami. W naszej rekonstrukcji wieńce posadowione były bardzo gęsto (jeden na drugim) z uwagi na względy bezpieczeństwa ze strony naruszonego górotworu. W oryginale odległości pomiędzy wieńcami mogły być nawet spore. Wtedy konieczne byłoby wbicie pomiędzy obudowę a skałę rzędów kołków stanowiących właściwą ścianę obudowy, zabezpieczającą przed osypaniem drobnych pakietów i pojedynczych kamieni. Taki pełen wariant obudowy postanowiliśmy zastosować w celach ekspozycyjnych.

Pięciokątny zarys studniska sugeruje istnienie dwóch przedziałów transportu pionowego (dla ludzi i urobku). Jest to zabieg stosowany w górnictwie od średniowiecza. Potwierdzałyby to zaskakująco

wysoką organizację procesu wydobywania, ale jest do przyjęcia po wcześniejszych odkryciach w kopalniach krzemionkowych. Zaznaczam, że jest to hipoteza robocza i musi zostać potwierdzona kolejnymi badaniami studni. Do tej pory nie badano tak dokładnie wypełnień szybowych kopalń komorowych w Krzemionkach i dlatego brak wzmianek o tym we wcześniejszej literaturze.

Materiały i dokumentacja przechowywane są w Państwowym Muzeum Archeologicznym.

Badania będą kontynuowane.

LAS STOCKI, st. 71, gm. Puławy, woj. lubelskie, AZP 75-76/265

- grób megalityczny kultury pucharów lejkowatych (neolit)
- osada kultury pucharów lejkowatych (neolit)

Ratownicze badania archeologiczne, przeprowadzone w terminie od 18 do 28 sierpnia przez dr Jolanę Nogaj-Chachaj (autorka sprawozdania, Katedra Archeologii Uniwersytetu im. Marii Curie-Skłodowskiej). Finansowane przez WKZ w Lublinie i Katedrę Archeologii Uniwersytetu im. Marii Curie-Skłodowskiej. Pierwszy sezon badań. Przebadano powierzchnię 60 m².

W trakcie badań odkryto zniszczoną wkopem drogi lokalnej konstrukcję megalityczną (grobowiec), która została zbudowana na starszym od niej obiekcie gospodarczym (jamie) kultury pucharów lejkowatych. Pod nią natrafiono na ślady (bruzdy) orki neolitycznej. Pobrano liczne próby do analiz specjalistycznych. Układ obiektów sugeruje istnienie tutaj trzech faz osadniczych kultury pucharów lejkowatych. Część pozostałych obiektów odkrytych na stanowisku będzie eksplorowana w roku następnym.

Grobowiec megalityczny miał wymiary: 8,5 x 1,5 x 0,5 m. Został bardzo poważnie uszkodzony zarówno przez istniejące obiekty pradziejowe, jak i w trakcie budowy drogi. Wydaje się, że nawet około 1/3 obiektu została bezpowrotnie zniszczona przez pracującą kopalnię.

Materiały i dokumentacja przechowywane są w Katedrze Archeologii Uniwersytetu im. Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie.

Wyniki badań zostaną opublikowane w „Archeologii Polski Środkowowschodniej”, t. V, „Sprawozdaniach Archeologicznych”.

Badania będą kontynuowane.

ŁACHA, st. 4, gm. Turośl, woj. podlaskie, AZP 30-73

- ślad osadniczy ludności kultury świderskiej (paleolit schyłkowy)
- obozowisko mezolityczne
- osada kultury niemeńskiej (eneolit)
- ślad osadnictwa kultury pucharów lejkowatych (neolit)
- ślad osadnictwa kultury ceramiki sznurowej (neolit)
- fortyfikacje-okopy niemieckie z czasów II wojny światowej

Badania o charakterze ratowniczym, ze względu na intensywne uprawy rolne, prowadzone przez mgr Hannę Pilcicką-Ciurę. Finansował Mazowiecki WKZ, Delegatura w Łomży. Drugi sezon badań.

Stanowisko zostało odkryte w trakcie badań AZP w 1990 roku. Położone jest w północnej części mezoregionu Równiny Kurpiowskiej stanowiącej północny odcinek większej jednostki Nizin Środkowych i Wschodnich.

Badania w 1999 roku pozwoliły na dokończenie ustalania zasięgu stanowiska. Objęły powierzchnię 1 ara. W trakcie prac przeprowadzono również weryfikację dołkowaniem obszaru ponad 3 arów. Stanowisko eksplorowano ławami o szerokości 1 m. Założono dwa wykopy archeologiczne. Dołkowaniem przebadano część wschodnią stanowiska. Wykonano 170 dołków sondażowych.